Role kognitivních schopností ve výběrovém párování: partnerské preference mladých lidí*

MARKÉTA ŠETINOVÁ**

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha

JANA KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ**

Sociologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha

The Role of Cognitive Abilities in Assortative Mating: Partner Preferences of Young Adults

Abstract: This article focuses on the relationship between young adults' cognitive abilities and individual partner preferences. We worked with the Preference NSZ 2017 data set, which contains data on partner preferences and the results of the National Comparative Secondary-School Exams of Czech high school graduates, and our analyses, using logistic regression, confirmed a tendency towards homophily on the level of cognitive abilities and university education. Young people with above-average results place more importance on agreement in political opinions, but do not regard the partner's homemaking abilities or financial situation as too important. The results further show that partner preferences differ according to the education capital of the background family and according to preferred partnership arrangement. We also find significant differences in the partner preferences of men and women that reflect ideas about traditional gender roles. Women favour characteristics that relate to status, and men assign more importance to physical looks.

Keywords: partner preferences, cognitive abilities, education, educational homogeneity, intelligence

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2019, Vol. 55, No. 2: 161–187

<https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.2.457>

* Práce na této studii byla podpořena Grantovou agenturou ČR v rámci projektu „Změna poměru mužů a žen ve vyšším vzdělání a transformace sňatkového trhu a rodinných vztahů“, GA17-12099S (Jana Klímová Chaloupková) a dále Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v rámci projektu „Seznamování přes internet: Dopad online seznámků na hledání partnera“, 829417 (Markéta Šetinová).

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Markéta Šetinová, Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, U Kříže 661/8, 158 00 Praha 5 – Jinonice, e-mail: marketa@modernilaska.cz, a Jana Klímová Chaloupková, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, e-mail: jana.chaloupkova@soc.cas.cz.

Úvod

Lidé mají rádi podobné lidi. Platí toto i v inteligenci? Rozsáhlá literatura výběrového párování ukazuje, že v mnoha ohledech preferujeme partnery,¹ kteří se nám podobají, a vznikají tak homogamní sňatky. Z reprezentativních dat pro Českou republiku například víme, že přibližně 60 % uzavřených manželství je mezi lidmi se stejným vzděláním, skoro polovina párů má mezi sebou věkový rozdíl dva a méně let a 55 % snoubenců pochází ze stejné velké města nebo obce [Katrňák 2008]. Na zahraničních datech pozorujeme, že podobně silný vzorec homogamie je i v etnicitě a náboženství [Blackwell, Lichter 2004; Kalmijn 1998; Kopf 2016].

Výhodou ukazatelů, jako je vzdělání, věk, etnická příslušnost nebo náboženské vyznání, je jejich snadná dostupnost v dotazníkových šetřeních: evidenci pro ně máme z reprezentativních výzkumů od Asie [Smits, Park 2009] přes Evropu [Hamplová 2009] po USA [Smits, Ultee, Lammers 1998]. Z longitudinálních šetření [Dribe, Nystedt 2013], výzkumu partnerských preferencí [Katrňák et al. 2010] a nově i dat z online seznamování [Potarca, Mills 2015] máme doklady, že výběrové párování v těchto ukazatelích zřejmě nevzniká náhodně, ale že jednotlivci volí partnera, který se jim sociodemograficky podobá.

Novou linií výzkumu výběrového párování jsou „měkkí“ ukazatele typu fyzický vzhled, osobnost, postoje, životní styl a kognitivní schopnosti. Ty se podstatně hůře měří než výše uvedené sociodemografické parametry, přitom výzkum online seznamování naznačuje, že při výběru partnera mohou být vnímány jako ještě důležitější [Fiore, Donath 2005]. Nalézáme například statisticky signifikantní souvislost mezi výškou a váhou partnerů [Speakman et al. 2007; Whitaker et al. 2010] a atraktivitou [Hunt, Eastwick, Finkel 2015]. V Česku se problematikou vzhledu a partnerství zabývali Matějů et al. [2017]. Naopak osobnostní charakteristiky partnerů korelují poměrně slabě, silnější je ale podobnost postojů mezi partnery [Glicksohn, Golan 2001; Watson et al. 2004]. Dále zřejmě existuje vztah mezi životním stylem partnerů, jako je např. kouření, zde ale může hrát svou roli fakt, že životní styl partnerů se v průběhu vztahu stává podobnějším [Tambs, Moum 1992].

Velkou výzkumnou pozornost ve výběrovém párování přitahuje inteligence. Na rozdíl od osobnostních ukazatelů nachází první zahraniční výzkumy u kognitivních schopností silnější vztah [Bouchard, McGue 1981; Lewak, Wakefield, Briggs 1985; Rushton, Nicholson 1988]. Silnější je korelace v případě verbálních schopností oproti schopnostem numerickým [Watson, Klohnen et al. 2004]. Přestože evidence pro výběrové párování s ohledem na inteligenci působí poměrně robustně, většina těchto výzkumů vychází jen z omezeného vzorku desítek nebo stovek párů, které navíc nebyly vybrány náhodně.

¹ Pro zjednodušení užíváme v textu převážně generického maskulina „partner“, přičemž máme na mysli muže i ženy. Pokud kontext vyžaduje rozlišení rodu, užíváme také tvar feminina „partnerka“.

Výsledky dekád probíhajících komplexních studií rodin ukazují, že některé složky inteligence jsou silně dědičné [Plomin, Deary 2015]. Ze společenskovedního pohledu je z genetického výzkumu důležitá informace, že k výběrovému párování s ohledem na kognitivní schopnosti nedochází náhodně, ale že jednotlivci si podobně inteligentní partnery vybírají. Zatímco v psychologii a neurovědách se tématu inteligence a párování věnuje čím dál více pozornosti, sociologie se mu zatím spíše vyhýbá. Jedním z důležitých důvodů je nedostatek datových souborů, dalším důvodem může být ale i určitá kontroverze, kterou s sebou výzkum kognitivních schopností a párování nese. Přitom toto téma úzce navazuje na výzkum vzdělanostního výběrového párování, které je tradičním předmětem zájmu sociologického výzkumu [Mare 1991]. Současný společenskovední výzkum navíc poukazuje na to, že měření lidského kapitálu pomocí výše nebo počtu let vzdělání je neúplné a že je třeba měřit znalosti přímo pomocí testů dovedností [Hanushek et al. 2015; Matějů, Anýžová 2015].

V tomto textu propojujeme dvě výzkumné linie: tradiční sociologický výzkum výběrového párování a psychologický výzkum osobnostních charakteristik partnerů. Tradiční výzkum výběrového párování se opírá především o data již vzniklých párů. V tuto chvíli ale v České republice neexistují datové soubory, které by u párů zahrnovaly i kognitivní schopnosti. V této studii si klademe za cíl s použitím dat z Národních srovnávacích zkoušek společnosti Scio (dále Preference NSZ 2017) navázat na debatu o vztahu výběrového párování a kognitivních schopností analýzou individuálních partnerských preferencí. Tato data jsou unikátní tím, že obsahují informace o partnerských preferencích českých středoškoláků a výsledky testu obecných studijních předpokladů, tedy informace o relativních kognitivních schopnostech. V této studii se zaměříme na dva okruhy otázek: (1) jaké vlastnosti jsou pro české středoškolské studenty důležité při výběru životního partnera a (2) zda se liší partnerské preference středoškolských studentů na základě individuálních kognitivních schopností. Platí, že lidé s vyššími kognitivními schopnostmi zdůrazňují více inteligenci a vysokoškolské vzdělání jako důležitou vlastnost partnera? Z předchozích výzkumů víme, že individuální faktory hrají ve výběrovém párování podstatnou roli [Skopek, Schulz, Blossfeld 2011] a partnerské preference do velké míry odpovídají skutečné partnerské volbě [Figueredo, Sefcek, Jones 2006]. Věříme tedy, že tato studie přispěje nejen k poznání partnerských preferencí obecně, ale že bude zároveň užitečným příspěvkem do debaty o výběrovém párování s ohledem na kognitivní schopnosti.

Partnerské preference – teoretická východiska a předchozí studie

Partnerské preference jsou předmětem dlouhodobého výzkumu v sociální antropologii, psychologii i sociologii [Boxer, Noonan, Whelan 2015]. Na partnerské preference se soustředila pozornost i v české sociologii. Přechodí studie partnerských preferencí se věnovaly postojům mladých lidí [Katrňák et al. 2010; Vymětalová 2000b, 2000a] a srovnání partnerských preferencí svobodných a rozvedených [Katrňák, Fučík 2009]. Ze sociologického hlediska studium partnerských prefe-

rencí umožňuje porozumět tomu, jak se mění partnerské chování a zda různé sociální skupiny očekávají od partnera stejné kvality. Výzkum partnerských preferencí může také přispět k pochopení, nakolik je výběrové párování důsledkem strukturních příležitostí, zejména možností setkat se s potenciálním partnerem, a nakolik je výběr partnera ovlivněn osobní volbou jednotlivce [Kalmijn 1998]. Jinými slovy, je pozorovaná homogamie spíše důsledkem strukturních příležitostí, anebo důsledkem individuálních tendencí preferovat partnera se stejnými vlastnostmi (tj. homofilii)?

V současné sociologické literatuře jsou preference při výběru partnera zkoumány dvěma způsoby: tradičně, prostřednictvím dotazování na důležitost vlastností partnera, a nově také zkoumáním prvotní fáze procesu výběru partnera za využití dat z internetových seznamovacích portálů [Fiore, Donath 2005; Potarca, Mills 2015; Skopek, Schulz, Blossfeld 2011]. Předpokládá se přitom, že údaje o prvním kontaktu při internetovém seznamování a odpovědi na něj jsou dobrým indikátorem preferencí a aspirací při výběru partnera [Skopek, Schulz, Blossfeld 2011].

Dotazování umožňuje zkoumat širší škálu možných vlastností preferovaných při výběru partnera a subjektivní pocit důležitosti, jaký je jim přiřkládán napříč sociodemografickými skupinami (nejenom u uživatelů internetových sezonek). Oproti analýzám seznamování na internetu ale nevíme, nakolik se tyto ideální představy a očekávání promítají do reálného jednání. V odpovědích na otázky v dotazníku se také může projevovat efekt sociální desirability.

Data z online seznamování naproti tomu umožňují zkoumat preference pouze ve vztahu k charakteristikám, kterými se prezentují zájemci o seznámení (zejména věk, vzdělání, výška, rodinný status). Některé významné charakteristiky, jako socioekonomické postavení nebo postoje k rodině, nejsou dostupné. Výhodou sezonek ale bezpochyby je, že ukazují preference, které se projeví již v reálném jednání, tj. kontaktem potenciálního partnera a odpovědí na kontakt, nikoli jen ideální představy. Data z online seznamování dovolují zatím asi nejlépe zkoumat relativní význam strukturních příležitostí a preferencí při výběru partnera, tj. ověřit, zda výběrové párování v prostředí internetu, které překračuje tradiční sociální bariéry, dělá páry méně vzdělanostně homofilní [Schwartz 2013; Skopek, Schulz, Blossfeld 2011].

Rozdíly v partnerských preferencích mužů a žen

Většina výzkumu partnerských preferencí se soustřeďuje na rozdíly preferencí mužů a žen. V evoluční psychologii dokonce sloužil výzkum partnerských preferencí jako základ debaty o rozdílech mezi muži a ženami [Eagly, Wood 1999]. Evoluční psychologie a sociobiologie vysvětluje rozdílné partnerské preference rozdílnými investicemi mužů a žen v procesu reprodukce.² Řada psychologických

² Podrobněji diskuse sociologických a sociobiologických vysvětlení partnerského výběru [viz Hamplová 2006].

kých studií ukazuje, že muži preferují mladistvý fyzický vzhled, tj. znaky plodnosti ženy, a pro ženy jsou důležité signály schopnosti zabezpečení ze strany muže, jako je inteligence a vyšší status [Buss, Schmitt 1993; Eastwick et al. 2014; Feingold 1990]. Tyto rozdíly byly potvrzeny daty z dotazníkových šetření [Kenrick, Sadalla et al. 1990], v psychologických experimentech [Stroebe et al. 1971] i pozorováním uživatelského chování na seznamkách [Finkel et al. 2012].

V sociologii se odlišné partnerské preference mezi pohlavími nejčastěji vysvětlují teorií sociálních rolí a z nich vycházející teorií racionální volby [Becker 1993]. Sociologické přístupy navíc poukazují na to, že proces volby partnera je ovlivněn řadou sociálních norem [Blossfeld, Timm 2003; Hamplová 2006]. Podle teorie racionální volby si lidé volí partnera způsobem, který maximalizuje jejich užitek. Podle této teorie je základním principem výběrového párování podobnost ve vlastnostech, které se nevztahují k placené práci (například v zájmech), a odlišnost v ekonomických rolích [Becker 1993]. Podle Beckera je vždy výhodná dělba práce, tedy aby každý z partnerů rozvíjel jiný typ lidského kapitálu. V případě tradiční dělby rolí v rodině to znamená, že pro ženy je racionální hledat partnera s vyšším příjmem a pro muže hledat rodinně orientované ženy [ibid.]. Předchozí výzkumy dokládají rozdíly v partnerských preferencích s ohledem na pohlaví i v českém kontextu [Vymětalová 2000a]. Movití čeští muži tak mají partnerský vztah častěji než jejich chudší vrstevníci a atraktivní ženy mají vyšší šanci na seznámení s bohatým mužem [Hamplová 2017].

Na druhé straně lze namítnout, že v posledních desetiletích se mohly tradiční vzorce dělby rolí v rodině oslabit. Díky vyrovnávání ekonomických rolí mužů a žen, vývoji vzdělanostní struktury u obou pohlaví a změnám hodnotových orientací může docházet ke sbližování partnerských preferencí mužů a žen. Podle Valerie Oppenheimer vyrovnávání ekonomických rolí mužů a žen změnilo kritéria, podle nichž muži hodnotí své potenciální partnerky, protože i u žen začíná být důležité, jak uspějí na pracovním trhu a jak vysoký je jejich výdělečný potenciál [Oppenheimer 1994].

Studie zaměřující se na změny partnerských preferencí mužů a žen v čase skutečně ukazují, že se v některých ohledech sbližují: muži dávají větší důraz na ekonomické postavení partnerky a méně na schopnosti péče o domácnost. Přesto ale genderové rozdíly stále přetrvávají [Buss et al. 2001]. V České republice pozorujeme v mezinárodním srovnání poměrně konzervativní postoje týkající se uspořádání genderových rolí v rodině (tj. názor, že žena má hlavní zodpovědnost za péči o děti a domácnost a muž za finanční zajištění rodiny) [Aassve, Fuochi et al. 2015; Hašková 2005].

Očekáváme proto u mužů a u žen existenci odlišných preferencí při výběru partnera, které odrážejí normativní očekávání tradičního rozdělení rolí v rodině, tj. zdůrazňují u muže roli živitele rodiny a u ženy schopnost péče o domácnost a děti (Hypotéza 1).

Vzdělání, kognitivní schopnosti a partnerské preference

Z předchozích výzkumů víme, že vzdělání hraje v párování důležitou roli. Jak již bylo zmíněno výše, vzdělanostní sňatkovou homogamii v Česku pozorujeme konzistentně od začátku 20. století a přibližně v 60 % všech českých manželství mají oba partneři stejnou úroveň vzdělání [Katrňák 2008]. Toto pozorování odpovídá většině západních společností, od USA přes Británii po Německo [Smits, Ultee, Lammers 1998]. Celá řada studií potvrzuje, že respondenti uvádějí preferenci partnerů podobných jim samým, jak s ohledem na sociodemografické, tak osobnostní ukazatele [Furnham 2009; Regan et al. 2000] a vyznačují se silnou tendencí ke vzdělanostní homofilii, tj. preferencí partnera se stejným vzděláním. Další výzkumy si všimají, že partnerské páry mají často podobné intelektuální schopnosti [Botwin, Buss, Shackelford 1997; Furnham 2009; Lewak, Wakefield, Briggs 1985]. V Česku je vzdělání silným preferenčním kritériem výběru partnera, a to jak u svobodných, tak u rozvedených, přičemž silnější roli hraje vzdělání v případě žen [Katrňák, Fučík 2009]. Z dotazníkových šetření víme, že vysokoškoláci častěji než lidé s nižším vzděláním zdůrazňují, že hledají partnery s vysokoškolským vzděláním [Vymětalová 2000a]. Vysokoškoláci v partnerských preferencích častěji akcentují právě inteligenci, naopak pro lidi s nižším vzděláním je důležitější majetek a dobrá finanční situace [ibid.]. Zahraniční výzkumy výběrového párování při online seznamování dokládají, že lidé preferují vzdělanostně podobné partnery i při seznamování na internetu [Skopek, Schulz, Blossfeld 2011].

Na základě výše uvedeného proto předpokládáme, že mladí lidé s vyššími kognitivními schopnostmi budou dávat vyšší důraz na vysokoškolské vzdělání a inteligenci partnera (Hypotéza 2a).

Na základě zjištění přechozích studií [Furnham 2009; Skopek, Schulz, Blossfeld 2011] lze také předpokládat, že důraz na vzdělanostní homofilii bude vyšší u žen (Hypotéza 2b).

V této studii používáme jako indikátor sociálního kapitálu na partnerském trhu vedle relativních kognitivních schopností i vzdělanostní kapitál původní rodiny, tj. vzdělání rodičů. Vzdělání rodičů pozitivně ovlivňuje vzdělanostní aspirace jejich potomků [Šmídová, Janoušková, Katrňák 2008]. Mladí lidé z vysokoškolsky vzdělaných rodin tedy zřejmě budou mít vyšší vzdělanostní aspirace a zároveň mohou mít větší zájem zabránit tzv. „mezigeneračnímu třídnímu sestupu“, tedy získání nižšího socioekonomického statusu, než mají jejich rodiče [Goldthorpe 2000]. Sňatkem nebo dlouhodobým partnerským vztahem s partnerem s nižším vzděláním, než pravděpodobně dosáhnou oni sami, by svůj budoucí status mohli snížit.

Předpokládáme proto, že i při kontrole kognitivních schopností budou mladí lidé, jejichž oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, dávat větší důraz na vzdělání partnera (Hypotéza 3).

Teorie sociální směny obecně předpokládá, že lidé s vyšším kapitálem směnitelným na sňatkovém trhu budou mít vyšší nároky při výběru partnera než lidé disponující nižším kapitálem [Skopek, Schulz, Blossfeld 2011]. Toto se potvrdilo i v předchozím výzkumu partnerských preferencí v České republice. Vysokoškoláci i vysokoškolačky obecně připisovali vyšší důležitost většině vlastností, od protějšků očekávali vysoké vzdělání a status, ale i charakterové kvality a partnerské hodnoty [Vymětalová 2000b].

Lze proto předpokládat, že se budou partnerské preference podle úrovně kognitivních schopností lišit i v dalších charakteristikách partnera (Hypotéza 4).

Data a metody

Tento článek využívá data z dotazníkového šetření Partnerské preference, které proběhlo mezi účastníky Národních srovnávacích zkoušek (NSZ) v únoru 2017 (dále Preference NSZ 2017). NSZ organizuje společnost Scio. Tyto zkoušky nahrazují nebo doplňují přijímací řízení na 51 fakultách vysokých škol různého zaměření v České republice i na Slovensku.³ Jejich hlavní součástí je test obecných studijních předpokladů ke studiu na vysoké škole. Celkově se v akademickém roce 2016/2017 konalo šest termínů NSZ, kterých se zúčastnilo 17 729 uchazečů z České republiky, zpravidla studentů středních škol, což odpovídá přibližně 30 % všech maturantů. Z celkového počtu 4 440 uchazečů z celé České republiky, kteří se zúčastnili NSZ v únoru 2017, bylo náhodně vybráno 2 440 respondentů, kterým byl rozdán dotazník týkající se preferencí při výběru partnera. Dotazník vyplnilo 2 119 respondentů. Po vyloučení 88 slovenských uchazečů a uchazeček starších 25 let pracujeme s datovým souborem o velikosti 1 952 respondentů ve věku 17–25 let.⁴ Mediánový věk je 19 let. Více než čtyři pětiny respondentů jsou studenti střední školy. Základní charakteristiky souboru uvádí Tabulka 1.

Naše data představují náhodně vybraný vzorek uchazečů o studium na vysoké škole, kteří skládali NSZ, nikoli vzorek celkové populace mladých lidí na prahu dospělosti a tato skutečnost je jednoznačně největším limitem našich analýz. Naše data nezahrnují středoškoláky, kteří o vysokoškolském studiu neuvažují, a ty, kteří mají nižší než střední vzdělání s maturitou. Ač se v České republice čím dál vyšší podíl mladých lidí hlásí na vysokou školu [MŠMT 2018], lze předpokládat postojové rozdíly mladých lidí s ohledem na vzdělání. Mladí lidé aspirující na vysokoškolské vzdělání si mohou nést vyšší kulturní kapitál z rodiny a inteligenci vnímat jako obecně důležitější hodnotu, než jejich spolužáci bez vysokoškolských aspirací. Nevíme tedy, nakolik se jejich případné preference

³ Kompletní seznam viz <https://www.scio.cz/nsz/fakulty-vs.asp>.

⁴ Celkem bylo z analýzy vyloučeno 47 respondentů ve věku 26–52 let, 31 respondentů, kteří neuvedli pohlaví, a jeden respondent, který neuvedl rok narození.

inteligence při výběru partnera liší od jejich vrstevníků, kteří mají nižší vzděla-
nostní aspirace. I přes toto omezení se ale domníváme, že práce s daty uchazečů
NSZ dokáže přispět k výzkumu partnerských preferencí mladých lidí.

Partnerské preference jsou měřeny sadou osmi otázek. Respondenti byli do-
tazováni na to, jak důležité je pro ně při výběru životního partnera vysokoškolské
vzdělání, inteligence, hezký vzhled a pěkné vystupování, dobrá finanční situace,
schopnost dobře zvládnout péči o domácnost, stejné politické názory, vzájemná
přitažlivost a zodpovědnost a poctivost. Měli na výběr čtyři možnosti odpovědí:
1. zásadní, 2. důležité, ale ne zásadní, 3. žádoucí, ale ne příliš důležité, 4. nedů-
ležité.

Namísto strukturace partnerských preferencí, kterou pomocí analýzy la-
tentních tříd zkoumali Katrňák a Fučík [2009], se v této studii zaměřujeme na fak-
tory ovlivňující vnímání důležitosti jednotlivých položek. Zajímá nás především,
zda lidé s vyššími kognitivními schopnostmi zdůrazňují více inteligenci a vys-
okoškolské vzdělání jako důležité vlastnosti partnera.⁵ K analýze využijeme binár-
ní logistickou regresi. Vzhledem k povaze závisle proměnných by bylo ideální
použít ordinální regresi. Kvůli nízkému zastoupení některých kategorií škály ale
nacházíme vysoký podíl kombinací závisle a nezávisle proměnných s nulovou
četností. Jako vhodnější se tedy jeví sloučení nízko zastoupených kategorií.

Vnímání důležitosti jednotlivých proměnných se ale velmi různí. Vlastnos-
ti, jako je vzájemná přitažlivost, inteligence a zodpovědnost a poctivost nepova-
žuje za nedůležité téměř nikdo (Graf 1). Respondenti se nicméně dělí v tom, jestli
je považují za zásadní, nebo jsou pro ně pouze důležité. U dalších charakteristik
potenciálního partnera se názory na důležitost více rozlišují (Graf 1). Podíl od-
povědí zásadní je minimální, ale odpovědi se rozlišují mezi kategoriemi důležité
a nedůležité. Odhadujeme proto dvě sady binárních regresí, ve kterých rozlišu-
jeme různé referenční kategorie. U tří položek: inteligence, vzájemná přitažlivost
a zodpovědnost a poctivost rozlišujeme dvě kategorie: zásadní (kategorie 1) ver-
sus není zásadní (kategorie 2 až 4). U ostatních vlastností pracujeme s kategorie-
mi důležité (původní kategorie 1 zásadní a 2 důležité) a není důležité (kategorie 3
a 4) (viz Graf 1).

Rozložení vysvětlujících proměnných použitých v analýze ukazuje Tabul-
ka 1. *Kognitivní schopnosti* byly měřeny pomocí relativní míry kognitivních schop-
ností vycházející z výsledků testu obecných studijních předpokladů (OSP). Tento
test ověřuje základní dovednosti a schopnosti potřebné pro úspěšné vysokoškol-
ské studium.⁶ Proměnná kognitivní schopnosti udává harmonizovaný percentil

⁵ Předběžné analýzy ověřovaly možnosti redukce počtu položek do menšího počtu fakto-
rů prostřednictvím faktorové analýzy. Toto řešení se ale neukázalo jako vhodné z důvodu
relativně nízkých korelací mezi měřenými položkami (max. 0,29, viz Tabulka P1 v přílo-
ze), Kaiser-Meyer-Olkinova (KMO) míra vhodnosti položek pro faktorovou analýzu dosa-
huje 0,58, což je poměrně nízká hodnota.

⁶ Test se skládal ze čtyř částí: 1. verbálního, 2. logického, 3. argumentačního a 4. kvanti-
tativního oddílu. Test v jednotlivých částech ověřoval: 1. schopnost práce s jazykem a zá-

výsledků daného uchazeče, tedy podíl účastníků, kteří dosáhli stejného nebo horšího výsledku. Výsledky testu jsou standardizovány tak, aby výsledek bral v úvahu náročnost různých variant testů, a to nejen ze stejného termínu testování, ale také mezi dalšími termíny testování. Prvotní analýzy ukazují, že vztah mezi preferencemi a kognitivními schopnostmi není lineární, v následujících analýzách proto rozlišujeme čtyři skupiny respondentů (kvartily): od skupiny s nejnižšími výsledky v testu až po 4. kvartil, který zahrnuje čtvrtinu uchazečů, kteří dosáhli nejlepších výsledků v testu.⁷ Předpokládáme přitom, že se budou odlišovat především mladí lidé s nejnižšími a nejvyššími kognitivními schopnostmi. I když je možné namítnout, že partnerské preference ovlivňuje spíše subjektivní vnímání vlastní inteligence než skutečné kognitivní schopnosti, předpokládáme silnou provázanost subjektivního vnímání a objektivní míry.

Další proměnná, která vstupovala do analýzy, se týkala vzdělanostního kapitálu původní rodiny. V souboru převažují mladí lidé, kteří mají alespoň jednoho rodiče s vysokoškolským vzděláním. S ohledem na to, že se v této studii zaměřujeme na postoje uchazečů o studium na vysoké škole k preferencím ohledně vzdělání partnera, zajímá nás nejenom nejvyšší vzdělání rodiče, ale vzdělanostního složení původní rodiny. Předpokládáme, že mladí lidé, kteří vyrůstali v rodině, kde mají oba rodiče vysokoškolské vzdělávání, mohou dávat i větší důraz na vysokoškolské vzdělání partnera. Na základě nejvyššího dosaženého vzdělání rozlišujeme tři kategorie *vzdělání rodičů*: 1. oba rodiče mají nižší než vysokoškolské vzdělání, 2. vysokoškolské vzdělání má jen jeden rodič, 3. oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání.

Kontrolní proměnné zahrnovaly pohlaví, věk, preferované partnerské uspořádání, současný partnerský status a preferovaný obor vysokoškolského studia. Partnerské preference ve věku mladé dospělosti mohou být nestálé a mohou se proměňovat v závislosti na získaných životních zkušenostech. V analýzách proto kontrolujeme věk respondentů. Proměnná *věk* rozlišuje tři věkové kategorie: 18 let a méně, 19 let, 20–25 let. Z důvodu vysoké korelace s věkem nebyl mezi kontrolní proměnné zařazen současný socioekonomický status (tj. informace, zda respondent v současné době studuje střední školu, nebo nikoli). Proměnná *partnerský status* kontroluje, zda se preference mladých lidí, kteří mají partnera, liší od preferencí těch, kteří ho nemají. Přestože je pravděpodobné, že se vzhledem k věku nemusí jednat o vážný vztah a že současný partner nemusí být partnerem životním, mohou mít mladí lidé, kteří mají partnera, odlišná očekávání od svého protějšku než ti, kteří nemají žádnou zkušenost s partnerským vztahem. Je možné navíc předpokládat, že partnerské preference mohou být ovlivněny i charakte-

kladní porozumění textu, 2. schopnost logicky vyvozovat určité závěry a aplikovat je na konkrétní situace, 3. dovednost kritické práce s textem a 4. schopnost pracovat s kvantitativními údaji a provádět základní matematické úvahy.

⁷ Podobně pracovali s kompetencemi (inteligencí) rozdělenými na kvartily např. Matějů a Anýžová [2017].

Tabulka 1. Základní charakteristiky datového souboru

		Podíl (v %)	N
Pohlaví	žena	60,7	1 952
	muž	39,3	
Věk	–18 let	33,1	1 952
	19 let	53,0	
	20–25 let	13,8	
Partnerský status	má partnera(ku)	54,1	1 787
	nemá partnera(ku)	45,9	
Vzdělání rodičů	oba mají nižší než VŠ vzdělání	45,9	1 952
	jeden rodič VŠ	28,2	
	oba VŠ	25,9	
Preferované rodinné uspořádání	manželství	75,6	1 862
	nesezdané soužití	15,8	
	jiné	8,6	
Zvolený obor studia	právní vědy a nauky	27,5	1 951
	humanitní a společenské vědy a nauky	22,6	
	ekonomické vědy a nauky	23,2	
	ostatní	26,7	
Kognitivní schopnosti (průměrný percentil)	1. nízké studijní předpoklady	24,3	1 952
	2. kvartil	42,9	
	3. kvartil	57,7	
	4. vysoké studijní předpoklady	77,2	

Zdroj: *Preference NSZ 2017.*

ristikami současného partnera. Jak uvidíme dále, tento předpoklad naše data potvrzují.

Preference vlastností budoucího partnera se mohou odlišovat podle preferovaného ideálního rodinného uspořádání. Preference nesezdaného soužití může ukazovat na méně tradiční postoje k dělbě rolí v rodině [Reneflot 2006], které se mohou projevit v odlišných nárocích na vlastnosti partnerského protějšku. Předchozí české výzkumy ukazují, že lidé žijící v nesezdaném soužití zastávají méně tradiční postoje k rodině než lidé žijící v manželství [Kreidl 2010], mají častěji vyrovnanější dělbu domácí práce a častěji hospodaří s penězi odděleně [Ham-

plová 2015; Klímová Chaloupková 2018]. Proměnná *typ preferovaného rodinného uspořádání* má tři kategorie: 1. manželství, 2. nesezdané soužití, 3. jiné rodinné uspořádání. Do poslední kategorie spadají ti, kteří uvedli, že preferují jiné rodinné uspořádání, chtějí žít sami nebo mít partnera a nebydlet s ním dohromady.⁸

Mezi účastníky NSZ jsou nadreprezentováni uchazeči o studium práv, naproti tomu uchazeči o jiné obory se jich účastní méně často, než odpovídá struktuře přihlášených na vysoké školy (viz Tabulka P2 v příloze). V analýzách proto budeme kontrolovat informaci o studijním zaměření, na které chtějí dotazovaní podávat přihlášku. Proměnná *preferovaný obor studia* rozlišuje s ohledem na četnost uchazečů následující obory: 1. právní vědy a nauky, 2. humanitní a společenské vědy, 3. ekonomické vědy a nauky, 4. ostatní. Kategorie ostatní zahrnuje méně zastoupené obory mezi uchazeči NSZ (viz Tabulka P2).

Základní deskriptivní analýzy: Jaké vlastnosti jsou důležité při výběru životního partnera?

Graf 1 ukazuje srovnání postojů mužů a žen k důležitosti vybraných charakteristik životního partnera. Jak již bylo zmíněno, mezi tři nejvýznamnější vlastnosti při výběru životního partnera patří vzájemná přitažlivost, inteligence a zodpovědnost a poctivost. Tyto vlastnosti považuje za zásadní většina dotazovaných mladých mužů i žen. Vysoká důležitost je přikládána i vysokoškolskému vzdělání, dobré finanční situaci a hezkému vzhledu. Menší význam je připisován shodě v názorech na politiku, kterou považuje za důležitou jen méně než třetina mladých lidí. Výsledky tak do velké míry odpovídají závěrům výzkumu Mladá generace 1997, jen s menším důrazem na domácnost a rodinné hodnoty, které u tehdejších mladých lidí měly zřejmě vyšší důležitost než nyní [Vymětalová 2000a]. Rozdíly však mohou být způsobeny rozdílnou vzdělanostní strukturou respondentů v obou výzkumech.

Odpovědi mužů a žen se liší ve všech položkách. Nejvýrazněji se liší vnímání důležitosti finančních zdrojů a hezkého vzhledu, což souvisí s předpoklady teorie sociálních rolí a potvrzuje naši první hypotézu. Ve shodě s tradičním rozdělením rolí v rodině přikládají ženy vyšší význam při výběru partnera finančnímu zabezpečení a vysokoškolskému vzdělání než muži při výběru partnerky. Muži naopak při výběru životní partnerky kladou vyšší důraz na hezký vzhled a schopnost dobře se postarat o domácnost. Dobrá finanční situace partnera je důležitá pro 54 % žen (součet kategorií zásadní a důležité), ale pouze pro 24 % mužů. Za důležitý považuje hezký vzhled téměř 87 % mužů, ale necelých 70 % žen. V případě významu vysokoškolského vzdělání jsou rozdíly méně výrazné:

⁸ Respondentům byla pokládána otázka: „Které z následujících variant budoucího života dáváte přednost? Želte pouze jednu odpověď: 1. nesezdané soužití, 2. manželství, 3. žít sám(a), 4. mít partnera(ku) a nebydlet s ní(m) dohromady, 5. jiné.“

**Graf 1. Jaké vlastnosti jsou důležité při výběru životního partnera?
Srovnání odpovědí mužů a žen (v %)**

Zdroj: Preference NSZ 2017.

Poznámka: Tučně vtištěné hodnoty uvádějí součet podílu odpovědí zásadní a důležité.

to, aby měl partner vysokoškolské vzdělání, považuje za důležité 43 % žen a 37 % mužů. Více než 73 % mužů a 64 % žen považuje za důležité, aby jejich životní partner dobře zvládal péči o domácnost. Tato zjištění potvrzují výsledky téměř o dvě dekády staršího výzkumu Mladá generace 1997, kde ženy zdůrazňovaly společenský status muže a muži se zase častěji soustřeďovali na hezký vzhled a pěkné vystupování [ibid.].

Výsledky logistické analýzy

Pomocí logistické regrese ověřujeme, zda rozdíly v partnerských preferencích mezi ženami a muži přetrvávají i při kontrole dalších charakteristik, jako jsou věk, kognitivní schopnosti, vzdělání rodičů, preferované rodinné uspořádání a aktuální partnerský status. Tabulky 2 a 3 prezentují modely binární logistické regrese. Tabulka 2 ukazuje tři modely, které odhadují šanci hodnotit jako zásadní inteligenci, vzájemnou přitažlivost a zodpovědnost. Referenční kategorií je názor, že daná vlastnost není při výběru partnera zásadní. Tabulka 3 uvádí výsledky logistické regrese pro další závislé proměnné, tj. vysokoškolské vzdělání, hezký

vzhled, dobrou finanční situaci, schopnost pečovat o domácnost a shodu názorů na politiku. Zde rozlišujeme to, zda je daná charakteristika potenciálního životního partnera vnímána jako důležitá, nebo ne. Interpretaci poměru šancí doplňujeme výpočtem průměrných marginálních efektů vybraných faktorů pro muže a pro ženy, které nám umožní odpovědět na otázku, zda se vliv jednotlivých proměnných liší na základě pohlaví. Průměrné marginální efekty ukazují průměrnou změnu v predikované pravděpodobnosti závisle proměnné pro muže a pro ženy za kontroly dalších proměnných v modelu [Mood 2010].

Zaprvé, série logistických regresí ověřovala, zda se při kontrole dalších charakteristik liší partnerské preference mužů a žen (*Hypotéza 1*). Zjištění logistických regresí potvrzuje závěry prvotních deskriptivních analýz. Všechny sledované vlastnosti s výjimkou hezkého vzhledu a schopnosti péče o domácnost jsou důležitější pro ženy než pro muže. Tabulka 2 ukazuje, že i když kontrolujeme další charakteristiky, ženy častěji než muži uvádějí, že inteligence, zodpovědnost a vzájemná přitažlivost jsou pro ně při výběru životního partnera zásadní. Z Tabulky 3 vyplývá, že ženy mají více než třikrát větší šance než muži dávat důraz na důležitost dobré finanční situace partnera a téměř o 50 % vyšší šance považovat za důležité vysokoškolské vzdělání a shodu v politických názorech mezi partnery. Naproti tomu muži mají o 50 % vyšší šance než ženy hodnotit jako důležitou schopnost dobře pečovat o domácnost a o 67 % vyšší šance než ženy považovat za důležitý hezký vzhled. Tato zjištění dokládají, že i v generaci mladých partnerské preference odrážejí představy o tradičním rozdělení rolí v rodině a že tato skutečnost se za poslední dvě desetiletí příliš neproměnila [srov. Vymětalová 2000a]. Ženy více preferují charakteristiky partnera související s uplatněním na trhu práce a finančním zabezpečením rodiny. Muži naproti tomu dávají větší důraz na vzhled a schopnost pečovat o domácnost.

Hlavní otázkou naší studie je, zda souvisí partnerské preference týkající se inteligence a vysokoškolského vzdělání s individuálními kognitivními schopnostmi. Jinými slovy ověřujeme, zda existuje tendence k homofilii na základě kognitivních schopností a vzdělání (*Hypotéza 2a*). Naše zjištění tento předpoklad potvrzují. Mladí lidé s nejvyšším výsledkem v testu obecných studijních předpokladů mají přibližně o 30 % vyšší šance hodnotit inteligenci jako zásadní vlastnost životního partnera než ti, kteří dosáhli v testu studijních předpokladů nejnižších výsledků. Mladí lidé s nadprůměrnými studijními předpoklady dávají při výběru partnera rovněž vyšší důraz na jeho vysokoškolské vzdělání. Tyto výsledky navazují na závěry menších studií a potvrzují, že co do inteligence mají lidé zřejmě individuální preferenci pro sobě podobné partnery. V kontextu diskuze mechanismů výběrového párování to tedy může znamenat, že páry s podobným IQ se nepárují jen na základě společenských struktur, ale že individuální preference jednotlivce je důležitá.

Předpokládali jsme také, že důraz na vzdělanostní homofilii je silnější u žen než u mužů (*Hypotéza 2b*). Srovnání průměrných marginálních efektů pro muže a ženy tento předpoklad potvrzuje. Ženy s vyššími kognitivními schopnostmi hodnotí častěji inteligenci jako zásadní vlastnost partnera a považují za důležitější vy-

Tabulka 2. Odhadované relativní šance (poměr šancí) hodnotit vybrané charakteristiky životního partnera jako zásadní – první část

	Intelligence	Zodpovědnost	Přitažlivost
Žena (ref. muž)	1,48*** (0,11)	2,44*** (0,11)	1,62*** (0,14)
Kognitivní schopnosti			
2. kvartil (ref. nízké)	0,95 (0,14)	1,10 (0,16)	0,97 (0,19)
3. kvartil	1,14 (0,14)	1,19 (0,16)	1,03 (0,19)
4. vysoké kognitivní schopnosti	1,32* (0,15)	0,80 (0,16)	1,22 (0,20)
Jen jeden rodič VŠ (ref. oba nižší vzdělání)	1,38*** (0,12)	0,95 (0,13)	1,05 (0,16)
Oba rodiče VŠ	1,50*** (0,13)	0,86 (0,14)	1,47** (0,18)
Preference nesezdaného soužití (ref. manželství)	1,07 (0,14)	0,62*** (0,14)	0,88 (0,18)
Jiné	1,12 (0,19)	0,58*** (0,19)	0,55*** (0,22)
Nemá partnera/ku (ref. má partnera/ku)	0,93 (0,10)	0,81* (0,11)	1,02 (0,14)

sokošskolské vzdělání než mladí muži se stejnými schopnostmi. Zatímco u mužů příslušnost do skupiny s nejvyššími kognitivními schopnostmi zvyšuje pravděpodobnost vnímání důležitosti inteligence při výběru partnera o 3 procentní body, u žen je to o 9 procentních bodů (Graf 2). V případě žen z prvních dvou skupin s nejvyššími kognitivními schopnostmi je pravděpodobnost důrazu na vysokoškolské vzdělání partnera vyšší o 6 a 9 procentních bodů než u žen s nejnižšími studijními předpoklady (Graf 3a). U mužů jsou marginální efekty kognitivních schopností na vnímání důležitosti vzdělání partnerky zanedbatelné.

Dále nás zajímalo, zda partnerské preference ovlivňuje vzdělanostní kapitál původní rodiny, respektive vzdělání rodičů. Zdá se, že je tento vliv dokonce silnější než vliv vlastních kognitivních schopností. Mladí lidé, jejichž oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, a to i při kontrole úrovně kognitivních schopností, mají o 50 % vyšší šance, že budou přikládat zásadní význam inteligenci, a téměř trojnásobné šance, že budou považovat za důležité, aby měl jejich partner vyso-

Tabulka 2. Odhadované relativní šance (poměr šancí) hodnotit vybrané charakteristiky životního partnera jako zásadní – druhá část

	Intelligence	Zodpovědnost	Přitažlivost
Věk 19 let (ref. <18 let)	1,04 (0,11)	1,21 (0,12)	1,24 (0,15)
Věk 20–25 let	1,36* (0,16)	1,36* (0,18)	1,50* (0,22)
Humanitní a společenské vědy (ref. právo)	1,15 (0,14)	1,00 (0,15)	0,90 (0,18)
Ekonomie	0,76* (0,14)	0,99 (0,15)	1,09 (0,19)
Ostatní	0,84 (0,14)	1,10 (0,15)	1,27 (0,19)
Konstanta	0,88 (0,19)	1,49* (0,21)	2,98*** (0,25)
N	1 746	1 746	1 745
LL	–1 156,5	–1 016,4	–742,3
AIC	2 343,11	2 062,84	1 514,79

Zdroj: Preference NSZ 2017.

Poznámka: Tabulka udává poměr šancí a standardní chyby (v závorce); * $p < 0,1$;

** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$.

koškolské vzdělání, než mladí lidé, kteří mají rodiče s nižším vzděláním (*Hypotéza 3*). Pokud vysokou školu vystudoval jen jeden rodič respondenta, šance na to hodnotit inteligenci partnera jako zásadní je vyšší o 38 % a vnímání důležitosti vysokoškolského vzdělání o 59 % ve srovnání s respondenty, jejichž rodiče mají středoškolské nebo nižší vzdělání. Mladí lidé s vysokoškolsky vzdělanými rodiči kladou vyšší důraz i na hezký vzhled a vystupování a vzájemnou přitažlivost (Tabulka 2).

Ze srovnání průměrných marginálních efektů vyplývá, že vzdělání rodičů má o něco větší vliv na partnerské preference mužů než žen (Graf 3a). Pokud má vysokoškolské vzdělání jen jeden rodič, zvyšuje se pravděpodobnost preference vysokoškolsky vzdělané partnerky u mužů o 14 procentních bodů a postoj, že inteligence je zásadní, o 15 procentních bodů (u žen o 7 a o 3 procentní body). Pokud má respondent oba rodiče vysokoškoláky, zvyšuje se důraz na vyšší vzdělání partnerky o 26 procentních bodů a preference inteligence o 13 procentních bodů (u žen o 24 a 8 procentních bodů). Je možné předpokládat, že mladí lidé, kteří vyrůstají v rodině s vyšším vzdělanostním kapitálem, jsou vychováni

Tabulka 3. Odhadované relativní šance (poměr šancí) hodnotit vybrané charakteristiky životního partnera jako důležité – první část

	Finanční situace	Hezký vzhled	Péče o domác- nost	Vyso- koškolské vzdělání	Shodné politické názory
Žena (ref. muž)	3,33*** (0,12)	0,33*** (0,14)	0,50*** (0,12)	1,47*** (0,11)	1,48*** (0,12)
Kognitivní schopnosti					
2. kvartil (ref. nízké)	0,80 (0,14)	0,78 (0,16)	0,94 (0,15)	1,05 (0,15)	1,13 (0,17)
3. kvartil	0,59*** (0,15)	1,07 (0,17)	0,74* (0,15)	1,40** (0,15)	1,29 (0,17)
4. vysoké kognitivní schopnosti	0,37*** (0,16)	1,00 (0,17)	0,65*** (0,16)	1,17 (0,15)	1,83*** (0,17)
Jen jeden rodič VŠ (ref. oba nižší vzdělání)	1,19 (0,12)	1,35** (0,14)	0,82 (0,13)	1,59*** (0,12)	1,23 (0,13)
Oba rodiče VŠ	1,00 (0,13)	1,36** (0,15)	0,86 (0,13)	2,92*** (0,13)	1,17 (0,14)
Preference nesezdaného soužití (ref. manželství)	0,87 (0,15)	0,85 (0,16)	0,49*** (0,14)	0,90 (0,14)	1,38** (0,15)
Jiné	0,72* (0,19)	0,72 (0,21)	0,57*** (0,19)	0,95 (0,19)	1,64** (0,20)
Nemá partnera/ku (ref. má partnera/ku)	1,16 (0,11)	1,18 (0,12)	0,83* (0,11)	1,30** (0,11)	1,14 (0,12)

k tomu, aby u druhých lidí oceňovali inteligenci a vzdělání, a proto tyto vlastnosti upřednostňují i u svého potenciálního partnera. Roli může hrát snaha mladých lidí „neztratit“ svůj socioekonomický status partnerským vztahem s partnerem s nižším vzděláním. Je rovněž možné, že preferenci inteligence u partnera ovlivňuje nejen objektivní ukazatel kognitivních schopností, ale i subjektivní vnímání vlastní inteligence. Lze předpokládat, že kulturní kapitál u rodin s vysokoškolsky vzdělanými rodiči podporuje vyšší subjektivní vnímání vlastní inteligence (oproti výsledku kognitivních schopností).⁹ Nejpravděpodobnější je zřejmě kombinace těchto dvou faktorů.

⁹ Děkujeme anonymnímu recenzentovi za upozornění na toto možné vysvětlení.

Tabulka 3. Odhadované relativní šance (poměr šancí) hodnotit vybrané charakteristiky životního partnera jako důležité – druhá část

	Finanční situace	Hezký vzhled	Péče o domác- nost	Vyso- koškolské vzdělání	Shodné politické názory
Věk 19 let (ref. <18 let)	0,91 (0,11)	0,99 (0,13)	1,03 (0,12)	1,05 (0,11)	1,33** (0,13)
Věk 20–25 let	0,93 (0,17)	0,82 (0,19)	0,98 (0,17)	0,98 (0,17)	1,01 (0,19)
Humanitní a společenské vědy (ref. právo)	0,77* (0,14)	1,08 (0,17)	0,80 (0,15)	0,74** (0,14)	1,38** (0,15)
Ekonomie	1,04 (0,15)	0,80 (0,17)	0,89 (0,15)	0,55*** (0,15)	0,59*** (0,17)
Ostatní	0,65*** (0,14)	0,64*** (0,16)	0,83 (0,15)	0,56*** (0,14)	0,65*** (0,16)
Konstanta	0,60** (0,20)	7,21*** (0,24)	6,22*** (0,21)	0,38*** (0,20)	0,16*** (0,23)
N	1 748	1 740	1 743	1 742	1 743
LL	–1 082,3	–908,4	–1065,9	–1107,4	–962,
AIC	2 194,60	1 846,88	2 161,77	2 244,78	1 954,68

Zdroj: Preference NSZ 2017.

Poznámka: Tabulka udává poměr šancí a standardní chyby (v závorce);

* $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$.

Poslední naší otázkou je, zda se partnerské preference podle úrovně kognitivních schopností liší i v dalších charakteristikách (*Hypotéza 4*). Analýzy potvrdily, že tomu tak skutečně je. Mladí lidé s vyššími kognitivními předpoklady považují za důležitější shodu politických názorů mezi partnery než ti, kteří mají nižší studijní předpoklady. Tato souvislost je přitom silnější u mužů. Naopak mladí lidé s nadprůměrnými studijními předpoklady kladou menší důraz na finanční zabezpečení a schopnost péče o domácnost než ti, kteří v testech studijních předpokladů dosáhli horších výsledků. Zde je možné se domnívat, že jednotlivci s vyšší inteligencí mají i vyšší důvěru ve své možnosti a schopnosti finančně se zabezpečit bez pomoci partnera, případně si obstarat péči o domácnost externě. Více než rozdělení rolí mezi partnery je pak tedy můžou zajímat individuální charakteristiky partnera, jako je inteligence nebo politická orientace. Na druhou stranu, preference vzájemné přitažlivosti, zodpovědnosti a vzhledu se podle kognitivních schopností neliší.

Graf 2. Faktory ovlivňující hodnocení inteligence jako zásadní vlastnosti při výběru partnera. Srovnání průměrných marginálních efektů pro muže a pro ženy

Zdroj: Preference NSZ 2017.

Poznámka: Odhadnuto na základě modelu logistické regrese, viz Tabulka 2.

Graf 3. Faktory ovlivňují hodnocení vybraných charakteristik jako důležitých při výběru partnera. Srovnání průměrných marginálních efektů pro muže a pro ženy – první část

Graf 3. Faktory ovlivňující hodnocení vybraných charakteristik jako důležitých při výběru partnera. Srovnání průměrných marginálních efektů pro muže a pro ženy – druhá část

Zdroj: Preference NSZ 2017.

Poznámka: Odhadnuto na základě modelu logistické regrese, viz Tabulka 3.

Stručný komentář si zaslouží i rozdíly podle dalších kontrolních proměnných (Tabulka 2). Mladí lidé, kteří mají partnerský vztah, přikládají menší důležitost vysokoškolskému vzdělání partnera. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že jejich protějšek vzhledem k věku nemá dokončené vysokoškolské vzdělání. Vyšší důraz naopak přikládají schopnosti pečovat o domácnost a zodpovědnosti. Rozdíly zaznamenáváme i podle věku a preferovaného oboru vysokoškolského studia.

Věcně zajímavé jsou rozdíly partnerských preferencí podle preferovaného typu partnerského uspořádání. Mladí lidé, kteří preferují manželství oproti nesezdanému soužití, mají o 38 % vyšší šance považovat za důležitou vlastnost zodpovědnost a poctivost partnera a o 51 % vyšší šance hodnotit jako důležitou vlastnost schopnost péče o domácnost (Tabulka 2 a 3). Mladí muži preferující nekorezidenční partnerské uspořádání (kategorie jiné) mají celkově menší nároky na partnerský protějšek, pokud jde o zodpovědnost a péči o domácnost, než ti, kteří preferují manželství. Více si ale cení inteligence partnerky a názorové shody. Ženy, které upřednostňují nesezdané soužití, přikládají nižší důležitost finančnímu za-

bezpečení ze strany partnera než ženy, které preferují manželství. U mužů jsou rozdíly méně výrazné. Nepotvrzuje se tedy, že by muži preferující méně tradiční formy rodinného uspořádání hledali partnerku s vyšším výdělečným potenciálem než tradičněji orientovaní muži. Muži i ženy preferující nesezdané soužití dávají menší (o 17, resp. o 13 procentních bodů nižší) důraz na důležitost schopnosti péče o domácnost. Jinými slovy, upřednostnění méně tradičního uspořádání se promítá i do partnerských preferencí a je spojeno s menším důrazem na tradiční dělbu rolí v rodině: ženy nelpí na muži živiteli rodiny a obě pohlaví dávají menší důraz na schopnost péče o domácnost. To dokládá zjištění předchozích výzkumů, které ukazují, že lidé žijící v manželství zastávají více tradiční postoje [Kreidl 2010].

Závěr

Dekády probíhající výzkum výběrového párování jasně potvrzuje, že partneři se v mnoha aspektech podobají [Schwartz 2013]. Tento text se zaměřoval především na otázku, zda preference pro podobnost platí i pro inteligenci, resp. kognitivní schopnosti. Menší zahraniční výzkumy v psychologii a genetice naznačují, že by tomu tak mohlo být [např. Watson et al. 2004], ale sociologie s tímto tématem spíše nepracuje a na českých datech podobný výzkum zatím nevznikl.

Naše analýzy datového souboru Preference NSZ 2017, ve kterém byli dotazováni uchazeči o studium na vysoké škole ve věku 17–25 let, ukazují, že existuje souvislost mezi relativními kognitivními schopnostmi respondentů a jejich preferencí inteligence u partnera. Pozorujeme tedy homofilii s ohledem na kognitivní schopnosti. Zcela konkrétně to znamená, že mladí lidé s vyšším výsledkem obecných studijních předpokladů mají přibližně o 30 % vyšší šance hodnotit inteligenci jako zásadní vlastnost životního partnera než ti, kteří dosáhli nižších výsledků v testu studijních předpokladů. Mladí lidé s nadprůměrnými výsledky dávají vyšší důraz i na vysokoškolské vzdělání při výběru partnera.

Je třeba nicméně podotknout, že silný vliv na partnerské preference ve vztahu k inteligenci a vysokoškolskému vzdělání má i vzdělanostní kapitál původní rodiny. Mladí lidé s vysokoškolsky vzdělanými rodiči mají i při kontrole úrovně kognitivních schopností o 50 % vyšší šance, že budou hodnotit inteligenci jako zásadní vlastnost a téměř trojnásobné šance, že budou považovat za důležité, aby měl jejich partner vysokoškolské vzdělání, než mladí lidé, kteří mají rodiče s nižším vzděláním. To naznačuje, že roli může hrát vedle objektivně měřených kognitivních schopností i subjektivní vnímání vlastní inteligence.

Zjištění naší studie nejenže rozšiřuje evidenci pro další ukazatele výběrového párování, ale navazuje i na diskuzi ohledně jeho mechanismů. Naše zjištění naznačují, že lidé s podobně vysokými kognitivními schopnostmi se spolu nepárují jen na základě strukturních faktorů – například že v rámci univerzitního prostředí mají příležitost seznamovat se jen s podobně inteligentními lidmi –, ale že důležitým faktorem jsou osobní preference. I předchozí výzkumy online

seznamování dokazují, že individuální preference sobě podobných potenciálních partnerů v řadě sociodemografických ukazatelů hrají ve výběrovém párování významnou roli [Potarca, Mills 2015; Skopek, Schulz, Blossfeld 2011].

Důležitý je i genderový aspekt našich analýz. Ženy s vyššími kognitivními schopnostmi dávají větší důraz na inteligenci a vysokoškolské vzdělání než muži se stejnými výsledky. Zjištění tedy reflektuje předpoklady vycházející z tradičního rozdělení genderových rolí, kdy ženy u mužů vyhledávají signály statusu a materiálního zajištění a zároveň se více brání hypogamii [Buss, Schmitt 1993]. U žen s vyšším statutem tato preference jim podobných partnerů, která ale není nutně vzájemná, tak může vysvětlovat náročnější seznamovací zkušenost, kterou tyto ženy prožívají, a rozumět sňatkové tísní, která v rámci této skupiny může vznikat.

V neposlední řadě naše zjištění ukazují, že se partnerské preference podle úrovně kognitivních schopností liší i v dalších charakteristikách. Mladí lidé s vyššími výsledky v testech studijních předpokladů nepovažují za tak důležité finanční zabezpečení partnera a jeho schopnost péče o domácnost, ale je pro ně důležitější shoda v politických názorech. Zde se lze domnívat, že tito mladí lidé jsou si vědomi svého potenciálu a počítají s tím, že finanční zabezpečení i péči o domácnost si zvládnou obstarat, a jsou pro ně důležitější charakterové a postoje vlastnosti partnera. Dalším možným vysvětlením je, že inteligence koreluje i s jinými očekáváními od partnera; zatímco lidé s nižšími kognitivními schopnostmi by mohli vidět partnerský život více utilitárně, lidé s vyššími kognitivními schopnostmi by mohli od partnera očekávat především intelektuální souznění, osobnostní rozvoj a seberealizaci.

Zajímavé zjištění je, že partnerské preference souvisí i představami o rodinném životě. Preference nesezdaného soužití je spojena s menším důrazem na tradiční dělbu rolí v rodině při volbě partnera. Ženy preferující nesezdané soužití dávají nižší důraz na nutnost finančního zabezpečení ze strany partnera. Muži i ženy, kteří preferují nesezdané soužití, považují za méně důležitou schopnost partnera pečovat o domácnost než ti, kteří preferují manželství. To dokládá zjištění předchozích výzkumů, které ukazují, že lidé žijící v manželství zastávají více tradiční postoje [Kreidl 2010]. Tyto výsledky naznačují, že partnerské preference souvisí s postoji k rozdělení rolí v rodině. Vzhledem k tomu, že data Preferencí NSZ 2017 neobsahovala přímou otázku na postoje k rozdělení genderových rolí v rodině, nebylo možné tento vztah ověřit.

Na závěr je třeba dodat, že naše analýzy mají i jistá omezení. Největším limitem je to, že použitá data se týkají pouze části středoškolské populace, která usiluje o studium na vysoké škole. Nevíme, nakolik se partnerské preference skupiny mladých lidí aspirujících na vysokoškolské studium liší od celkové populace mladých lidí. Poznatky této studie by proto bylo vhodné ověřit na datech reprezentativních pro celou populaci mladých lidí. V tuto chvíli je možné se domnívat, že pokud vztah mezi vlastními kognitivními schopnostmi a preferovanou inteligencí partnera vykazovala vcelku homogenní skupina, v obecné populaci

by mohl být ještě výraznější. Na druhé straně se ale nabízí otázka, jak vnímají důležitost vysokoškolského vzdělání a inteligence u partnera mladí lidé s vyššími kognitivními schopnostmi, kteří neaspirují na studium na vysoké škole. Je možné předpokládat, že preference vyššího vzdělání partnera souvisí i s postoji k významu vysokoškolského vzdělání obecně, tj. s vlastními vzdělanostními aspiracemi. Srovnání s předchozími výsledky výzkumu partnerských preferencí Mladá generace 1997 [Vymětalová 2000a, 2000b] nicméně naznačuje, že se partnerské preference mladých lidí v našem souboru v řadě ohledů neliší od populace jako celku a partnerské preference jsou relativně stabilní v čase. Analýzy se v této studii soustředily na důležitost jednotlivých vlastností partnera. I když vzájemná korelace položek byla poměrně nízká, lze předpokládat, že mezi odpověďmi na jednotlivé položky existují určité vazby, a bylo by možné identifikovat odlišné profily partnerských preferencí. Tato otázka je otevřená pro další výzkum.

V této studii jsme se zaměřovali na partnerské preference. Přestože některé výzkumy potvrzují, že partnerské preference jednotlivce a jeho volba partnera si do určité míry odpovídají [Figueredo, Sefcek, Jones 2006], v diskuzi o výběrovém párování je důležité preference interpretovat s opatrností. Zjišťované partnerské preference nemusí nutně vypovídat o finální volbě partnera. Se stávajícími daty nedokážeme zodpovědět to, zda se partnerské preference mladých lidí překlopi i do charakteristik jejich budoucích partnerů. Vzhledem k věku respondentů, a tedy i omezeným vztahovým zkušenostem, je pravděpodobné, že se jejich partnerské preference budou ještě vyvíjet. Dalším přirozeným krokem je tedy zaměřit se vedle reprezentativního šetření partnerských preferencí i na srovnání kognitivních schopností u již vzniklých párů, které by v kombinaci s naším výzkumem poskytlo ucelený obraz o výběrovém párování s ohledem na inteligenci.

MARKÉTA ŠETINOVÁ je socioložka a psychoterapeutka. Absolvovala magisterské studium sociologie na univerzitě v Oxfordu, nyní pokračuje s doktorským výzkumem při Institutu sociologických studií na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Ve svém výzkumu i psychoterapeutické praxi se věnuje především seznamování, singles a partnerským vztahům.

JANA KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ působí jako vědecká pracovnice v oddělení Hodnotové orientace ve společnosti v Sociologickém ústavu AV ČR, v. v. i. Zaměřuje se na sociologii rodiny, zejména na perspektivu životní dráhy a na výzkum hodnot a postojů. Je autorkou řady statí v odborných časopisech i odborných knihách, např. Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR (Praha: SOÚ AV ČR, 2007), a je editorkou knihy Proměny rodinných a profesních startů (Praha: SOÚ AV ČR, 2010).

Literatura

- Aassve, A., G. Fuochi, L. Mencarini, D. Mendola. 2015. „What Is Your Couple Type? Gender Ideology, Housework-sharing, and Babies.“ *Demographic Research* 32 (1): 835–858, <https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.30>.
- Becker, G. 1993. *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
- Blackwell, D. L., D. T. Lichter. 2004. „Homogamy Among Dating, Cohabiting, and Married Couples.“ *Sociological Quarterly* 45 (4): 719–737, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2004.tb02311.x>.
- Blossfeld, H.-P., A. Timm. 2003. *Who Marries Whom? Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, <https://doi.org/10.1007/978-94-007-1065-8>.
- Botwin, M. D., D. M. Buss, T. K. Shackelford. 1997. „Personality and Mate Preferences: Five Factors In Mate Selection and Marital Satisfaction.“ *Journal of Personality* 65 (1): 107–136, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1997.tb00531.x>.
- Bouchard, T. J., M. McGue. 1981. „Familial Studies of Intelligence: A Review.“ *Science (New York, N.Y.)* 212 (4498): 1055–1059, <https://doi.org/10.1126/science.7195071>.
- Boxer, C. F., M. C. Noonan, Ch. B. Whelan. 2015. „Measuring Mate Preferences: A Replication and Extension.“ *Journal of Family Issues* 36 (2): 163–187, <https://doi.org/10.1177/0192513X13490404>.
- Buss, D. M., D. P. Schmitt. 1993. „Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating.“ *Psychological Review* 100 (2): 204–232, <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.2.204>.
- Buss, D. M., T. K. Shackelford, L. A. Kirkpatrick, R. J. Larsen. 2001. „A Half Century of Mate Preferences: The Cultural Evolution of Values.“ *Journal of Marriage and Family* 63 (2): 491–503, <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00491.x>.
- Dribe, M., P. Nystedt. 2013. „Educational Homogamy and Gender-Specific Earnings: Sweden, 1990–2009.“ *Demography* 50 (4): 1197–1216, <https://doi.org/10.1007/s13524-012-0188-7>.
- Eagly, A. H., W. Wood. 1999. „The Origins of Sex Differences in Human Behavior: Evolved Dispositions versus Social Roles.“ *American Psychologist* 54 (6): 408–423, <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.6.408>.
- Eastwick, P. W., L. B. Luchies, E. J. Finkel, L. L. Hunt. 2014. „The Predictive Validity of Ideal Partner Preferences: A Review and Meta-analysis.“ *Psychological Bulletin* 140 (3): 623–665, <https://doi.org/10.1037/a0032432>.
- Feingold, A. 1990. „Gender Differences in Effects of Physical Attractiveness on Romantic Attraction: A Comparison Across Five Research Paradigms.“ *Journal of Personality and Social Psychology* 59: 981–993, <https://doi.org/10.1037//0022-3514.59.5.981>.
- Figueredo, A. J., J. A. Sefcek, D. N. Jones. 2006. „The Ideal Romantic Partner Personality.“ *Personality and Individual Differences* 41 (3): 431–441, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.02.004>.
- Finkel, E. J., P. W. Eastwick, B. R. Karney, H. T. Reis, S. Sprecher. 2012. „Online Dating: A Critical Analysis from the Perspective of Psychological Science.“ *Psychological Science in the Public Interest* 13 (1): 3–66, <https://doi.org/10.1177/1529100612436522>.
- Fiore, A. T., J. S. Donath. 2005. „Homophily in Online Dating.“ Pp. 1371–1374 in *CHI '05 Extended Abstracts on Human Factors in Computing Systems*, <https://doi.org/10.1145/1056808.1056919>.
- Furnham, A. 2009. „Sex Differences in Mate Selection Preferences.“ *Personality and Individual Differences* 47 (4): 262–267, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.03.013>.
- Glicksohn, J., H. Golan. 2001. „Personality, Cognitive Style and Assortative Mating.“ *Personality and Individual Differences* 30 (7): 1199–1209, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00103-3](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00103-3).

- Goldthorpe, J. H. 2000. „Outline of a Theory of Social Mobility.“ Pp. 230–258 in *Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford University Press.
- Hamplová, D. 2006. „Láska, evoluce nebo neviditelná ruka sňatkového trhu?“ Pp. 38–45 in D. Hamplová, P. Šalamounová, G. Šamanová (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR.
- Hamplová, D. 2009. „Educational Homogamy Among Married and Unmarried Couples in Europe: Does Context Matter?“ *Journal of Family Issues* 30 (1): 28–52, <https://doi.org/10.1177/0192513X08324576>.
- Hamplová, D. 2015. „Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky?“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 51 (2): 261–278, <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.2.161>.
- Hamplová, D. 2017. „Opravdu krásné ženy získávají úspěšnější muže?“ Pp. 70–85 in P. Matějů, D. Hamplová, P. Hampl, M. Loužek, S. Weidnerová, P. Anýžová, M. Smith. 2017. *Moc krásy*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Hanushek, E. A., G. Schwerdt, S. Wiederholdt, L. Woessmann. 2015. „Returns to Skills around the World: Evidence from PIAAC.“ *European Economic Review* 73: 103–130, <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2014.10.006>.
- Hašková, H. 2005. „Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 6 (1): 22–27.
- Hunt, L. L., P. W. Eastwick, E. J. Finkel. 2015. „Leveling the Playing Field: Longer Acquaintance Predicts Reduced Assortative Mating on Attractiveness.“ *Psychological Science* 26 (7): 1046–1053, <https://doi.org/10.1177/0956797615579273>.
- Kalmijn, M. 1998. „Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends.“ *Annual Review of Sociology* 24 (1): 395–421, <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.395>.
- Katrnák, T. 2008. *Spříznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Katrnák, T., P. Fučík. 2009. „Preference výběru partnera. Liší se rozvedení a svobodní ve sňatkové a partnerských preferencích?“ *Sociológia* 41 (25): 437–456.
- Katrnák, T., Z. Lechnerová, P. Pakosta, P. Fučík. 2010. *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán.
- Kenrick, D. T., E. K. Sadalla, G. Groth, M. R. Trost. 1990. „Evolution, Traits, and the Stages of Human Courtship: Qualifying the Parental Investment Model.“ *Journal of Personality* 58 (1): 97–116, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1990.tb00909.x>.
- Klímová Chaloupková, J. 2018. „Rozdělení domácí práce a hodnocení jeho spravedlnosti v České republice: existují rozdíly mezi manželskými a nesezdanými páry?“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 54 (4): 593–624.
- Kopf, D. 2016. „Why Is Interracial Marriage on the Rise?“ *Priceconomics* [online]. [cit. 7. 11. 2018]. Dostupné z: <https://priceconomics.com/why-is-interracial-marriage-on-the-rise/>.
- Kreidl, M. 2010. „Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití?“ *Sociální studia* 7 (4): 85–100.
- Lewak, R. W., J. A. Wakefield, P. F. Briggs. 1985. „Intelligence and Personality in Mate Choice and Marital Satisfaction.“ *Personality and Individual Differences* 6 (4): 471–477, [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(85\)90140-0](https://doi.org/10.1016/0191-8869(85)90140-0).
- Mare, R. D. 1991. „Five Decades of Educational Assortive Mating.“ *American Sociological Review* 56: 15–32, <https://doi.org/10.2307/2095670>.
- Matějů, P., P. Anýžová. 2015. „Role lidského kapitálu v úspěchu na trhu práce: srovnání šesti evropských zemí participujících na projektu PIAAC.“ *Sociologia (Slovakia)* 47 (1): 31–65.
- Matějů, P., P. Anýžová. 2017. „Krása jako kapitál: Role atraktivity v úspěchu na trhu práce.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 53 (4): 503–531, <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.4.356>.

- Matějů, P., D. Hamplová, P. Hampl, M. Loužek, S. Weidnerová, P. Anýžová, M. Smith. 2017. *Moc krásy*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- MŠMT. 2018. „Statistika školství. Přijímací řízení ke studiu na vysoké a vyšší odborné škole“ [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 6. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/prijimaci-rizeni-ke-studiu-na-vysoke-a-vyssi-odborne-skole-1>.
- Mood, C. 2010. „Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It.“ *European Sociological Review* 26 (1): 67–82, <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>.
- Oppenheimer, V. K. 1994. „Women's Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies.“ *Population and Development Review* 20 (2): 293–342, <https://doi.org/10.2307/2137521>.
- Plomin, R., I. J. Deary. 2015. „Genetics and Intelligence Differences: Five Special Findings.“ *Molecular Psychiatry* 20 (1): 98–108, <https://doi.org/10.1038/mp.2014.105>.
- Potarca, G., M. Mills. 2015. „Racial Preferences in Online Dating across European Countries.“ *European Sociological Review* 31 (3): 326–341, <https://doi.org/10.1093/esr/jcu093>.
- Regan, P., L. Levin, S. Sprecher, S. Christopher, R. Gate. 2000. „Partner Preferences.“ *Journal of Psychology & Human Sexuality* 12 (3): 1–21, https://doi.org/10.1300/J056v12n03_01.
- Reneflot, A. 2006. „A Gender Perspective on Preferences for Marriage among Cohabiting Couples.“ *Demographic Research* 15 (article 10): 311–328, <https://doi.org/10.4054/DemRes.2006.15.10>.
- Rushton, J. P., I. R. Nicholson. 1988. „Genetic Similarity Theory, Intelligence, and Human Mate Choice.“ *Ethology and Sociobiology* 9 (1): 45–58, [https://doi.org/10.1016/0162-3095\(88\)90004-0](https://doi.org/10.1016/0162-3095(88)90004-0).
- Schwartz, C. 2013. „Trends and Variation in Assortative Mating: Causes and Consequences.“ *Annual Review of Sociology* 39 (1): 451–470, <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145544>.
- Skopek, J., F. Schulz, H.-P. Blossfeld. 2011. „Who Contacts Whom? Educational Homophily in Online Mate Selection.“ *European Sociological Review* 27 (2): 180–195, <https://doi.org/10.1093/esr/jcp068>.
- Smits, J., H. Park. 2009. „Five Decades of Educational Assortative Mating in 10 East Asian Societies.“ *Social Forces* 88 (1): 227–255, <https://doi.org/10.1353/sof.0.0241>.
- Smits, J., W. Ultee, J. Lammers. 1998. „Educational Homogamy in 65 Countries: An Explanation of Differences in Openness Using Country-Level Explanatory Variables.“ *American Sociological Review* 63 (2): 264–285, <https://doi.org/10.2307/2657327>.
- Speakman, J. R., K. Djafarian, J. Stewart, D. M. Jackson. 2007. „Assortative Mating for Obesity.“ *The American Journal of Clinical Nutrition* 86 (2): 316–323, <https://doi.org/10.1093/ajcn/86.2.316>.
- Stroebe, W., C. A. Insko, V. D. Thompson, B. D. Layton. 1971. „Effects of Physical Attractiveness, Attitude Similarity, and Sex on Various Aspects of Interpersonal Attraction.“ *Journal of Personality and Social Psychology* 18 (1): 79–91, <https://doi.org/10.1037/h0030710>.
- Šmídová, I., K. Janoušková, T. Katrňák. 2008. „Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 44 (1): 23–54.
- Tambs, K., T. Moum. 1992. „No Large Convergence during Marriage for Health, Lifestyle, and Personality in a Large Sample of Norwegian Spouses.“ *Journal of Marriage and Family* 54 (4): 957–971, <https://doi.org/10.2307/353175>.
- Vymětalová, S. 2000a. „Partnerský vztah.“ Pp. 99–133 in L. Fialová, D. Hamplová,

- M. Kučera, S. Vymětalová. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Vymětalová, S. 2000b. „Partnerský vztah: ideály a reality.“ *Demografie* 42 (3): 200–207.
- Watson, D., E. C. Klohnen, A. Casillas, E. Nus Simms, J. Haig, D. S. Berry. 2004. „Match Makers and Deal Breakers: Analyses of Assortative Mating in Newlywed Couples.“ *Journal of Personality* 72 (5): 1029–1068, <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00289.x>.
- Whitaker, K. L., M. J. Jarvis, R. J. Beeken, D. Boniface, J. Wardle. 2010. „Comparing Maternal and Paternal Intergenerational Transmission of Obesity Risk in a Large Population-based Sample.“ *The American Journal of Clinical Nutrition* 91 (6): 1560–1567, <https://doi.org/10.3945/ajcn.2009.28838>.

Příloha

Tabulka P1. Korelace vlastností preferovaných při výběru partnera

	VŠ	INT	ZODP	FIN	DOM	VZH	PRIT	POL
Vysokoškolské vzdělání (VŠ)	1,00	0,29	-0,03	0,26	0,00	0,12	-0,04	0,22
Inteligence (INT)		1,00	0,12	0,11	-0,02	0,19	0,14	0,15
Zodpovědnost a poctivost			1,00	0,14	0,23	0,00	0,18	0,02
Dobrá finanční situace (FIN)				1,00	0,18	0,11	0,03	0,12
Dobře zvládne péči o domácnost (DOM)					1,00	0,11	0,08	0,07
Hezký vzhled (VZH)						1,00	0,20	0,05
Vzájemná přitažlivost (PRI)							1,00	0,00
Stejně politické názory (POL)								1,00

Tabulka P2. Srovnání dat NSZ se statistikami uchazečů o vysokoškolské studium, MŠMT

Zvolený obor studia	Datový soubor Preference NSZ 2017 (v %)	Struktura přihlášených na VŠ 2017, MŠMT (v %)	Rozdíl
Ekonomické vědy a nauky	22,9	21,6	1,3
Humanitní a společenské vědy a nauky	22,8	25,5	-2,8
Pedagogika, učitelství a sociální péče	3,7	19,3	-15,5
Právní vědy a nauky	27,3	7,1	20,2
Přírodní vědy a nauky	1,9	12,7	-10,9
Technické vědy a nauky	17,9	24,2	-6,3
Vědy a nauky o kultuře a umění	0,4	5,2	-4,9
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy	2,0	14,1	-12,1
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy	1,1	6,8	-5,7

Zdroj: Preference NSZ 2017, MŠMT 2018.